

Bekering, geloof en initiatie

Lezing door prof. dr. Cees van der Laan

op de 14e dialoogdag tussen rooms-katholieken en vertegenwoordigers van de VPE,
21 november 2008
in de Paulusabdij van de katholieke gemeenschap Chemin Neuf te Oosterhout

Aanleiding: 'On becoming a Christian', rapport van de vijfde internationale dialoog tussen de Pauselijke raad voor de eenheid van de christenen en vertegenwoordigers van de Pinksterkerken

Hoofdstuk 1: BEKERING in het proces van 'volledig christen' worden.

Hoofdstuk 2: GELOOF in het proces van 'volledig christen' worden.

Inleiding

Het rapport van de vijfde fase van de internationale dialoog tussen de Pauselijke raad voor de eenheid van de christenen en vertegenwoordigers van de Pinksterkerken (1998-2006) heeft als hoofdtitel meegekregen: "On becoming a Christian". Toen ik samen met mijn gereformeerde collega Kees van der Kooi eind vorig jaar vanuit onze beide leerstoelen (Theologie van de Charismatische Vernieuwing en de leerstoel Pentecostalisme) n.a.v. dit rapport een symposium organiseerde, vroegen wij ons af hoe dit te vertalen naar het Nederlands¹. Wij hebben er een vraag van gemaakt: "Hoe word je christen?" Een vraag die de kern van het christelijk geloof raakt. Wij noemden het een aangelegen thema tussen Pinksteren, Rome en Reformatie.

In de uitnodiging voor vandaag is de hoofdtitel van het rapport wijselijk onvertaald gelaten, maar de titels van de twee hoofdstukken die wij vandaag bespreken zijn wel van een vertaling voorzien. Hoofdstuk 1 'Conversion and Christian Initiation' is geworden: Bekering in het proces van 'volledig christen' worden en hoofdstuk 2 'Faith and Christian Initiation': Geloof in het proces van 'volledig christen' worden. Dit 'volledig christen' worden intrigeert mij. Is er zoiets als een halve christen? Ik denk dat het verschil tussen een katholieke en een pinkstervisie op het christen worden hier al naar voren komt.

Volgens de inleiding van het rapport is men van beide zijden (katholiek en pinkster) overtuigd van het belang om geheel ingevoegd te zijn in het leven van de kerk. In deze laatste dialoog, zo lezen wij in artikel 5, wilde men verstaan hoe een individu zich ontwikkelt van zijn of haar eerste entree in het christelijk leven tot een volledig actief lid van de kerk. Dit artikel spreekt niet van een volledig christen worden, maar van een volledig actief lid van de kerk worden. Voor mij, maar ik spreek als pinkstergelovige, is dat niet hetzelfde. Er worden twee redenen genoemd waarom dit thema is gekozen. Ten eerste was gedurende de vierde fase over *Evangelisatie, Proselitisme en Gezamenlijk Getuigenis* gebleken dat katholieken en pinkstergelovigen elkaar niet altijd als christen zien (6). De tweede reden lag in het onderzoek van Killian McDonnell naar de relatie tussen de Doop in de Heilige Geest en initiatie (6). Het was op aanraden van McDonnell dat in deze ronde ook teksten van de Kerkvaders werden bestudeerd. De term christelijke initiatie wordt door katholieken gebezigd voor het proces waarin men christen wordt (15). Voor pinkstergelovigen is deze term, maar ook deze procesmatige benadering, ongebruikelijk. Pinkstergelovigen zien het christen worden meer als een moment. Het is een gedegen rapport geworden waarin de onderwerpen bekering, geloof, vorming en discipelschap, ervaring en doop in de Heilige Geest in afzonderlijke hoofdstukken uitvoerig worden bestudeerd. In elk hoofdstuk wordt zorgvuldig naar de van toepassing zijnde Bijbelteksten gekeken, maar ook naar relevante passages uit de Kerkvaders en tenslotte wordt vanuit de hedendaagse situatie over het

¹ De lezingen van dat symposium zijn te vinden op www.stucom.nl: 0205uk t/m 0209.

onderwerp nagedacht. Het resultaat toont een grote overeenstemming op tal van punten, maar ook verschillen.

In deze lezing zal ik eerst een korte samenvatting geven van de eerste twee hoofdstukken en ze van commentaar voorzien, daarna zal ik weergeven hoe er vanuit de pinksterbeweging in Nederland over deze onderwerpen wordt gedacht en ter afsluiting noem enkele leerpunten.

Bekering en christelijke initiatie

Katholieken en pinkstergelovigen zijn het er over eens, dat bekering essentieel is voor redding in Christus met als doel een toegewijd leven als volgeling van Jezus (25). Hierna volgen korte typeringen hoe men aan elke zijde bekering en christelijke initiatie ziet.

Katholieken zien bekering in een grotere context van het proces van christelijke initiatie dat tevens verkondiging, aanname van het evangelie, belijdenis, doop, vormsel en de eerste communie insluit (26). Christen-woorden staat voor katholieken gelijk aan geïntegreerd worden in de kerk. Dan volgt een opvallende typering van bekering. Bekering wordt als een diepgaande existentiële verandering in het leven gezien, die natuurlijk resulteert in een drang om het Goede Nieuws te verspreiden (26). Ik vraag mij hierbij af of dit wenselijk of feitelijk is en hoe verhoudt zich dit met de kinderdoop?

Pinkstergelovigen zien bekering als een vergelijkbare verandering in iemands leven en verbinden het ook met een proces dat verkondiging, aanname van het evangelie, belijdenis, ontvangen van de Heilige Geest en inlijving in de christelijke gemeenschap insluit. Voor pinkstergelovigen is de doop in de Heilige Geest onderscheiden van bekering. Hier wordt dus ook het woord proces gebruikt, maar het is wel een korter proces dan bij de katholieken, doop vormsel en eerste communie horen er niet bij.

Beide kanten doen duidelijk hun best om de overeenkomsten zoveel mogelijk te benadrukken². Er blijven echter verschillen.

² Kees Slijkerman spreekt van een “iets mooier voordoen dan we zijn” in zijn “Dialograpport ‘On becoming a Christian’: een spiegel”, *Digitaal Oecumenisch Theologisch Tijdschrift* 1/1 (2008). Zie www.oecumene.nl en 0242 op www.stucom.nl.

Voor pinkstergelovigen is de bekering met daarop volgende wedergeboorte het moment van christen-woorden en tegelijkertijd van toetreding tot het lichaam van Christus. Met het laatste wordt niet een bepaalde kerk bedoeld, maar het universele lichaam van Christus. De doop is weliswaar belangrijk, maar markeert niet de toetreding tot Christus, het is wel een uiterlijke bevestiging daarvan.

Geloof en christelijke initiatie

Katholieken en pinkstergelovigen zijn het er over eens dat een christen worden niet voor te stellen is zonder geloof (60). Door geloof worden wij gered en dat is een genade van God (61). Bij bekering is geloof aanwezig, maar ook bij de doop. In het NT zien wij het volgende patroon. Gewoonlijk is er een verkondiging van het evangelie, dan de aanname in geloof, doop, het opleggen van handen, de gave van de Heilige Geest en het invoegen in de geloofsgemeenschap (70). Er is ook sprake van een groeien in geloof (72). Het christen worden kent ook een gemeenschappelijke dimensie. Artikel 76 zegt dat wij gedoopt in Christus, ook in het lichaam van Christus, de kerk, gedoopt worden. Pinkstergelovigen tekenen hierbij aan dat voor hen 1 Cor 12:13 “want door één Geest zijn wij allen tot één lichaam gedoopt” verwijst naar een geestelijke doop in het lichaam van Christus, maar dat ook zij geloven dat de waterdoop een gemeenschappelijke dimensie draagt.

De geloofswegen tussen katholieken en pinkstergelovigen scheiden zich bij het dopen van zuigelingen. Voor katholieken is het geloof van de ouders en of de gemeenschap basis om zuigelingen te dopen in het vertrouwen dat het voor de dopeling later een persoonlijk geloof zal worden. Voor pinkstergelovigen kan de doop alleen bediend worden aan gelovigen.

Bekering in de Pinkstergemeente

Als een voorbeeld neem ik het bekeringsmoment van Gerrit Polman, een boerenzoon uit Westenholte bij Zwolle, de latere stichter van de Nederlandse pinksterbeweging. Het speelt zich af als hij 20 jaar wordt. Hij is opgevoed in de Nederlandse Hervormde Kerk. Hij gelooft in de hemel en de hel, maar mist elke zekerheid ooit in de hemel te komen. De gedachte aan dood en hel

bezorgen hem slapeloze nachten. Een evangelist houdt regelmatig bijeenkomsten in het dorp. Het getuigenis is zes jaar na dato opgetekend als Polman officier is bij het Leger des Heils:

Eens had ik stellige afspraak gemaakt met mijn vrienden en ook vriendinnen om gezamenlijk kermis te houden. Den avond van de afspraak was er ook bijeenkomst met den evangelist. Ik wist den geheelen dag nietwat te doen! Kermis of Evangelisatie? Ik ging naar de kermis; maar... gevoelde mij den ganschen avond zeer ongelukkig, was bepaald een hinderpaal voor anderen en kwam alleen wat tot rust, toen ik het vast besluit nam, nooit meer zoo iets te doen. Toen ik des avonds thuis kwam, zei mijn moeder: De evangelist heeft voor je gebeden. Ik was bang om weer naar hem toe te gaan, maar ik ging toch, en werd hoe langer zoo meer overtuigd, en wat mij misschien van menige andere ziel in die bijeenkomsten onderscheidde, was, dat ik bepaalde behoefte gevoelde te zeggen, dat ik mij aan den Heer wenschte te geven. Soms stond ik halverwege op van mijn stoel, met het vaste voornemen, het nu te zeggen; maar... de aanwezigheid van vrienden en kennissen, deed mij besluiten om thuis te bidden. Nimmer bracht mij dit echter tot volle verlossing: de duivel zei mij altijd, dat zoo iets zoo gauw niet ging. Ik worstelde weer een maand lang, totdat ik eindelijk na het aanhooren van een getuigenis van den evangelist (een echte heilssoldaten getuigenis, zeg ik nu) voor mij zelven tot beslissing kwam, hoewel ik niet kan zeggen, toen bekeerd te zijn. Bekeerd werd ik...

[Interviewer] Ja, vertel ons, hoe dat gebeurd is!

Wel, ik wist dan beslist, dat ik bekeerd moest worden, maar,... de duivel trachtte mij nog altijd wijs te maken, dat het niet zo in eens ging. Ik was bezig te werken in den tuin; op eens kreeg ik de overtuiging, dat de duivel loog; ik wierp mijn gereedschap neer, ging naar binnen, sloot mij op in mijn

kamer en ik wilde niet opstaan, vóór ik de wetenschap had bekeerd te zijn. Ik worstelde met God,... en ik stond op als een wedergeboren jongeling. Ik was toen omstreeks 20 jaar³.

Uit dit interview wordt duidelijk, dat de bekering werd voorafgegaan door een tijd van geestelijke worsteling. In deze periode toonde de evangelist bijzondere aandacht voor Gerrit en bad voor hem als hij niet op kwam dagen. De snelle uitkomst, welke de evangelist in de stijl van Amerikaanse en Engelse opwekkingspredikers bood, was aantrekkelijk, maar botste met Polmans godsdienstige opvoeding. Polmans calvinistische achtergrond komt naar voren in zijn gebed, opgetekend door Wumkes, "dat hij ook eens tot bekeering mocht komen"⁴. Ook de steeds terugkerende gedachte dat bekering niet zo gemakkelijk te verkrijgen is, is hierop terug te voeren. Als hij deze gedachte later aan de duivel toeschrijft, spreekt hij als een heilssoldaat.

De bekeringservaring was een dramatisch keerpunt in Polmans leven. Eindelijk ontving hij de lang gezochte vrede en rust. Dit leidde tevens tot een meer individualistisch georiënteerde geloofsbeleving, hetgeen nog versterkt werd toen hij zich later bij het Leger des Heils voegde. Onmiddellijk na zijn bekering vertelde hij zijn familie en vrienden van de redding, die hij in Christus had gevonden. Zijn moeder, moedigde hem aan voortaan hardop te bidden voor het eten. De verandering van leven en het getuigen van je geloof is karakteristiek voor de bekering zoals dat ook in pinksterkringen wordt beleefd. Nu de pinksterbeweging een eeuw bestaat kennen wij tweede, derde en vierde generatie pinkstergelovigen. Voor jongeren die opgegroeid zijn met het geloof is een duidelijk bekeringsmoment niet altijd aan te wijzen.

Pinksterleer over Redding

De vroege pinkstergelovigen onderscheidden in navolging van de Azusa Street opwekking drie fasen in de christelijke ervaring: redding (door bekering en wedergeboorte), heiligmaking en

³. 'Onze Strijders in het Veld', *Oorlogskreet*, 1-12-1894, pp. 6-7.

⁴. G.A. Wumkes, *De Pinksterbeweging voornamelijk in Nederland* (Utrecht: G.J.A. Ruys, 1916), p. 9.

Geestesdoop⁵. Elke stap werd gezien als een werk van de Heilige Geest. Redding werd als de meest fundamentele stap gezien. Door middel van redding werd je deel van het universele lichaam van Christus en een kandidaat voor verdere zegening. De pinksterboodschap van redding is identiek aan die van het Leger des Heils (gebaseerd op methodistische theologie):

Geliefde lezer, indien gij niet gered zijt, zijt gij verloren. . . . Gij verkeert in onmiddellijk gevaar, en daarom hebt gij ook onmiddellijke hulp nodig. . . . Laat mij u heel eenvoudig zeggen, hoe gij onmiddellijk gered kunt worden⁶.

Het is een eenvoudige en directe boodschap: omdat Jezus aan het kruis voor de zonden van alle mensen is gestorven, is redding voor allen die in Zijn naam geloven beschikbaar. God is de initiatiefnemer en de mens antwoordt. Het menselijke aandeel betreft het berouw hebben over begane zonden en het in geloof aanvaarden, dat Jezus voor deze zonden is gestorven. In de prediking wordt de menselijke wil, maar in het bijzonder de menselijke emotie aangesproken:

Wilt ge gelooven met Uw hart? Wilt ge komen als een gebroekene, als een niet-wetende, arme zondaar tot den Christus der Schriften? Tot den verachte, den bloedende, Die op Golgotha uw schuld, uw zonde, uw straf en duisternis droeg? Dan zult ge vinden het wonderbare leven dat het hart vervult⁷.

Met het benadrukken van de universaliteit van redding en het accent op de vrije wil van de mens die het aanbod van genade kon aanvaarden of afwijzen, kwam de boodschap

⁵. "Die Hamburger Dezember-Konferenz", *Pfingstgrüsse* 1/1 (febr. 1909), 5; "Het Bezoek van Ds. Boddy", *Spade Regen* nr. 3 (sept.-okt. 1908), 1; "Drie stappen in het geestelijke leven", *Spade Regen* nr. 7 (maart 1909), 1; T.B. Barratt, *De waarheid inzake de Pinksterbeweging* (Amsterdam: G.R. Polman, 1917), 9.

⁶. "Onmiddellijke Redding voor U", *Klanken des Vredes* 1/3 (aug. 1915), 7.

⁷. B. Kedde, "Geloof", *Klanken des Vredes* 9/12 (mei 1924), 94.

in conflict met calvinistische opvattingen over uitverkiezing en de menselijke wil. Een ieder die zich waarachtig had bekeerd van zijn zonden en zich tot God had gekeerd, was voor de pinkstergelovigen uitverkoren⁸. Redding hield onmiddellijke wedergeboorte en rechtvaardiging in. Het was niet slechts een verbetering van de oude mens, maar een nieuwe schepping, een nieuw hart en een nieuwe geest. In deze nieuwe staat werden goede werken verwacht, want aan de vruchten kent men de boom: "Men wordt niet gerechtvaardigd door goede werken, maar wie gerechtvaardigd is, doet goede werken"⁹.

Heiligmaking

Heiligmaking diende als een springplank naar de Geestesdoop. Heiligmaking hield onder meer in het vermijden van al wat als "werelds" werd gezien, zoals het gebruik van alcohol of tabak, en het gaan naar bioscoop of theater. De pinkstergelovigen zagen heiligmaking meer in relatie staan met de Geestesdoop, dan met redding. Heiligmaking werd gewoonlijk omschreven met termen als: reiniging, ontleding van jezelf en eenwording met God. Gedurende de eerste tien jaar werd het beschouwd als een voorbereiding op de Geestesdoop. Wumkes observeerde in 1916: "De heiliging, die een ontleding is van zich zelve en een vereeniging met God, wordt gekroond met den geestesdoop: de gave der Kracht op de geheiligde ziel. De goddelijke orde is: reiniging, dan vervulling"¹⁰. Hierna onderging het begrip heiligmaking in relatie met de Geestesdoop een geleidelijke verandering, waarbij de volgorde werd omgedraaid. In plaats van de kroon op de "geheilgde ziel", werd de Geestesdoop het startpunt voor het verkrijgen van een geheiligd leven. Al in 1917 benadrukte zuster Polman een geleidelijke heiligmaking: "Het is een proces, dat dag aan dag moet voortgaan, totdat Hij komt, en het leven in al zijn volheid wordt geopenbaard"¹¹.

De keerzijde van deze ontwikkeling is dat heiliging op de achtergrond kan raken. Waar

⁸. "Ben ik uitverkoren?", *Klanken des Vredes* 5/5 (okt. 1919), 35.

⁹. Idem, "Wedergeboorte", p. 100.

¹⁰. G.A. Wumkes, 19-20.

¹¹. W. Polman, "De Heiligmaking des Geestes", *Spade Regen* 10/3 (juni 1917), 10.

'kracht' niet gepaard wordt aan heiliging, zal ontsporing optreden. Later is de term heiligmaking vervangen door uitdrukkingen als toewijding, discipelschap of christelijke levenswandel. Na de prediking volgt regelmatig een uitnodiging naar voren te komen om zich hernieuwd toe te wijden aan God of om zich van bepaalde zonden te bekeren. Hier is weliswaar sprake van een proces van groeien in je geloof, maar dat wordt niet als een volledig christen worden gezien.

Geestesdoop, Waterdoop en Initiatie

Als initiatie in de zin van toetreding tot het lichaam van Christus (een pinkstergelovige zal in dit verband niet van een kerk spreken) wordt doorgaans uitsluitend de bekering (wedergeboorte) genoemd. Geestesdoop en waterdoop worden binnen de pinksterbeweging in die zin niet als rituelen van christelijke initiatie beleefd. Wel worden Geestesdoop en waterdoop als behorend bij het begin van het leven als christen na de bekering gezien¹². Is voor toetreding tot het universele lichaam van Christus bekering voldoende, om lid te worden van een bepaalde pinkstergemeente wordt meestal ook de doop als voorwaarde gesteld. In die zin is de doop wel verbonden met initiatie. De waterdoop wordt gezien als een uiterlijk teken van hetgeen innerlijk heeft plaatsgevonden. Waterdoop wordt alleen bediend aan hen die reeds tot het lichaam van Christus behoorden. Een kinderdoop wordt niet als doop erkend. Gewoonlijk wordt waterdoop uitgelegd in termen van een begrafenissen met Christus, teneinde met Hem in het nieuwe leven op te staan (Rom. 6:4). Deze betekenis wordt door de vorm van onderdompeling treffend uitgebeeld.

Door de Geestesdoop wordt de gelovige toegerust met kracht tot dienstbetoon ter voorbereiding op de wederkomst en verdiept in de christelijke ervaring. Voorts opent het de weg tot de geestelijke gaven. De sterke verbinding met de eindtijd is later verdwenen. Hoewel tussen bekering, waterdoop en Geestesdoop vandaag vaak een geruime tijd valt, wordt beseft dat in de tijd van het Nieuwe Testament deze ervaringen veel dichter bij

elkaar lagen. De Geestesdoop kan voor of na de waterdoop plaatsvinden. Indien een doopkandidaat de ervaring van de Geestesdoop nog niet heeft ontvangen, dan wordt er gewoonlijk direct na de onderdompeling onder handoplegging gebeden voor een doorbraak van de Geestesdoop.

De meeste pinkstergelovigen gaan er vanuit gaan dat de bekering een werk is van de Heilige Geest. De wederomgeborene heeft derhalve de Heilige Geest ontvangen. Dit maakt het mogelijk om de Geestesdoop als een verdere doorwerking te zien van dat wat de gelovige bij de bekering (wedergeboorte) in principe al heeft ontvangen. De pinkstergelovige spreekt in plaats van verdere doorwerking (of actualisatie) echter van de doop in de Heilige Geest. Waarschijnlijk zal er bij pinkstergelovigen geen onoverkomelijk bezwaar bestaan om ook het geheel van bekering, waterdoop en Geestesdoop te zien als christelijke initiatie. Vanuit een andere ecclesiologie en sacramentologie, zal men echter de voorkeur blijven geven aan de huidige indeling: bekering gevolgd door waterdoop en doop in de Heilige Geest, zonder daarbij van initiatie te spreken.

In veel hedendaagse pinkster- en volle evangelie gemeenten is het gebruikelijk om kandidaat leden of pasbekeerden met een introductie- of fundamenteencursus in te wijden in de basis van het christelijke leven. Deze cursussen worden gewoonlijk in kleine kring gehouden (vanaf 2 tot ca. 8 personen). De onderwerpen zijn o.a. bekering, gebedsleven, waterdoop, Geestesdoop, bevrijding, christelijke levenswandel, gemeente en financiën.

Voor katholieken zijn mensen die van huis uit tot de kerk behoren, daar gedoopt zijn en hun eerste communie en het vormsel hebben ontvangen per definitie christen, ook al komen zij verder niet meer in de kerk en lijken zij niets met hun geloof te doen.

Pinkstergelovigen verzetten zich tegen dit automatisme. Lid zijn van een kerk, inclusief het als kind gedoopt zijn, maakt je in de ogen van pinkstergelovigen nog geen christen. De nadruk valt op een beleefd geloof.

Pinkstergelovigen dringen daarom aan op bekering, wat voor hen onder meer betekent een persoonlijke relatie met God aangaan.

¹² Cf. "Zicht op Koinonia: Internationale dialoog Pinksterkerken/Rooms-Katholieke Kerk derde fase (1985-1989)", *Kerkelijke Documentatie* 19/9 (1991), 36-39.

Leerpunten vanuit dit rapport voor pinkstergelovigen

Het pinkstergeloof legt het accent sterk op het individu. Dat is een kracht, maar mag niet ten koste gaan van het besef bij een groter geheel, het lichaam van Christus, te horen. In onze kringen is dat zicht op de gemeenschap soms niet of nauwelijks aanwezig. Op dat punt kunnen wij nog veel leren van de katholieke kerk.

De krachtige verankering van de doop in de geloofsgemeenschap met betrokkenheid van de ouders of familie zie ik eveneens als een leerpunt. Bij de katholieken heb je de ouders en de peter en meter als representanten van de

gemeenschap. Ik pleit niet voor het toekennen van een objectieve kracht aan de doop zoals bij de katholieken het geval is, maar wel voor een sterker besef dat dopen niet alleen het individu aangaat. Dopen hoort m.i. ingebed te zijn in de gemeenschap. Daarnaast is het bij uitstek een gelegenheid om het gezin, uitgebreidere familie en vriendenkring van de dopeling er als getuigen bij te betrekken.

Het rapport leent zich uitstekend om hoofdstuk voor hoofdstuk in studiekringen verder besproken te worden. De teksten van de Kerkvaders zullen voor pinkstergelovigen vaak nieuw zijn, maar ook veel herkenning en verrijking opleveren.

Het rapport *On becoming a Christian* is 0203uk op www.stucom.nl (Engels).

Een Nederlandse samenvatting van hoofdstuk 1 en 2 door ds. Henk van den Born: 0256

Een verslag van de 14e dialoogdag: 0258

Overige teksten van deze dialoog in Nederland en internationaal: www.stucom.nl/dialoog.

Dit is document 0257 op www.stucom.nl